

SLOTCONCERT

Huelgas Ensemble en drie fadistas

De tranen van Lissabon

- zondag 20 september | 17.00 - 18.15 uur
THEATER AAN HET VRIJTHOF, PAPYRUSZAAL

António Rocha zingt drie fado's

- a. Foyse gastamdo a esperança (a 3)
anoniem, 15de eeuw
- b. Em mi gram sufrimento (a 4)
anoniem, 16de eeuw
- c. Que he o que vejo (a 3)
anoniem, 15de eeuw

António Rocha zingt drie fado's

- d. Minina dos olhos verdes (a 3)
anoniem, 15de eeuw
- e. Dos estrelas le siguen (a 2, 3 & 4)
Manuel Machado (1590-1646)
- f. Não tragais borzeguis (a 3)
anoniem, 16de eeuw

António Rocha zingt drie fado's

- g. Levantese el pemsamento (a 3)
anoniem, 16de eeuw
- h. Oscurece las montañas (a 4)
Manuel Machado
- i. Quem viese a quel dia (a 3)
anoniem, 15de eeuw

António Rocha zingt drie fado's

aanvaarding
& berusting

MUSICA
SACRA

17 - 20
september
2020

Huelgas Ensemble
Tanja Obalski cantus
Helen Cassano cantus
Matthew Vine tenor
Tim Scott Whiteley bassus

Marrie Mooij vedel
Bart Coen, Silke Jacobsen
en **Peter De Clercq** blokfluiten
Lies Wyers viola da gamba
Paul Van Nevel artistieke leiding

Fadistas uit Lissabon
António Rocha fadista
Fernando Silva guitarra portuguesa
Paulo Ramos viola (Portugese gitaar)

De tranen van Lissabon: saudade als levenselixir voor de Portugese ziel

Het was in het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw dat ik António Rocha voor het eerst zijn fado's hoorde zingen in de Bairro Alto, een oude wijk in Lissabon. Hij had toen al een lange en intense carrière als fadozanger achter de rug. Al in 1953 won hij in het beroemde Coliseu dos Recreios de finale van 'Ecos de Portugal', hij was toen nauwelijks zeventien jaar oud! Vanaf dat jaar wordt zijn naam als fadista over heel Portugal bekend. In 1959 wordt hij in Café Luso, toen het mekka van de fado, uitgeroepen tot 'O melhor intérprete do fado menor', de beste vertolker van de fado menor, een van de klassieke fadovormen. In 1967 wordt hij benoemd tot 'Rei do fado', de koning van de fado, en dat is hij eigenlijk tot de dag van vandaag gebleven, zij het dat tegenwoordig in de mond van de Lissabonese fadoliefhebber eerder het woord keizer en paus gebruikt wordt, en dat mag ook voor iemand die tweeëntachtig (!) jaar is, en nog elke avond fado zingt.

*António Rocha is de enige fadista
die nog de werkelijk oude fado's,
die hun oorsprong in de negentiende
eeuw hebben, kent én zingen kan.*

Uniek in Europa

Geworteld in de fado-milieu's van Lissabon is António Rocha als vertolker van de plaatselijke fadokunst een niet weg te denken fenomeen. Eerder zong hij in zowat alle landen en festivals van Europa als vertegenwoordiger van de traditionele fadokunst (niet te verwarren met de jongere, meer moderne fado's die ook jazz-, folklore-, chanson- en/of blueselementen bevatten). Samen met het Huelgas Ensemble had ik zo het genoegen om hem onder andere te horen in de Parijse Cité de la Musique (2007), in BOZAR in Brussel, in Nederland en in Duitsland. En al is António Rocha een vaandeldrager van de Portugese cultuur, hij blijft nog altijd de verdediger van een onvervangbare

plaatselijke kunst, die van de Bairro Alto. En dat is uniek in Europa, na het verdwijnen van andere lokale volkse liedfenomenen zoals die van de Amsterdamse Jordaan of van het Parijse *café-chantant*.

Notitieboekje

António Domingos Abreu Rocha (1938) zingt al meer dan zestig jaren fado, dag in dag uit, of beter: nacht in nacht uit. Al jaren is zijn vaste plek het beroemde fadorestaurant *O Faia* in de Bairro Alto, waar hij vooral in de late uren, na het vertrek van de toeristen, voor collega's en kenners uit het fadomilieu zijn teksten zingt: zoals de eerste fadistas zingt hij meestal zijn eigen gedichten. Dat is meteen het grote onderscheid met collega's: hij heeft altijd zijn notitieboekje bij zich om ideeën, nieuwe metaforen en melancholische flarden over verloren gegane hoop te noteren. Zo knoopt António aan bij de traditie van de negentiende eeuw, toen fadistas hun eigen teksten zongen. Zijn teksten sluiten aan bij klassieke vormen, idiomen (de verloren liefde die er nooit geweest is) en metaforen van de klassieke fado, of het nu de *fado Mouraria*, de *fado menor* (droevig en langzaam) of de *fado corrido* (opgewekt en vlot) is. Hij is ook de enige fadista die nog de werkelijk oude fado's, die hun oorsprong in de negentiende eeuw hebben, kent én zingen kan.

Doorleefdheid

Naast de ongelooflijke gave om elk vers zijn eigen tempo te geven en vanaf de eerste noot de toehoorder op zijn fragile eiland op te sluiten, is António de personificatie van de grote flexibiliteit en klankvariaties die hij op een meesterlijke wijze beheerst, van *trinados* (trillers) en *requiebro*s (vibrato's) tot glissandi. Afgezien van deze vocale technieken zijn het vooral de oprechte doorleefdheid van zijn voordracht en zijn menselijke waardigheid en eenvoud die mij na meer dan dertig jaren nog steeds, avond na avond, blijven ontroeren.

In *O Faia* laat António na middernacht steeds de ruimte krimpen tot een arcadische, intieme plek waar hij door

om tijd en ruimte te verplaatsen. Hij wordt begeleid door zijn vaste *compagnons de route*, die tevens als zangers deelnemen, maar hem vooral in welke toonaard dan ook blindelings zullen volgen en op hun snaren respectvol commentaar leveren.

En het moge duidelijk zijn voor de toehoorder: de *saudade* (weemoed, melancholie, het onbereikbare) elke avond opnieuw bezingen is geen negatieve, zwaarmoedige gedachte, maar een noodzaak voor de fadistas en hun toehoorders om verder alleen maar op hoop te overleven, een gedachte die wij in het noorden van Europa niet meer kennen.

tekst en klank alle monden snoert en de luisteraar meeneemt naar gebieden waar alleen fado kan komen. Daarom is het bijna onmogelijk om buiten de fadowijken van Lissabon (Bairro Alto, Alfama, Mouraria en het minder bekende Mandragoa) gevangen te worden in die unieke momenten van eenvoudige poëzie, die alleen al door haar oprechtheid reden van bestaan heeft. Toch zal António deze avond, ver weg van zijn eigen vertrouwde buurt, een poging ondernemen

Afwisselend met deze tranen van de Taag zingt het Huelgas Ensemble oude vijftiende- en zestiende-eeuwse Portugese liederen die, alhoewel vier eeuwen vroeger gezongen dan de fado's, steeds hetzelfde beschrijven: de hoop op een geluk waarvan de zanger al weet dat het nooit gekoesterd zal kunnen worden. ♦

Paul Van Nevel

Teksten

António Rocha zal slechts enkele dagen vóór het concert beslissen welke fado's hij gaat zingen, normaal doet hij dat nauwelijks enkele minuten vóór zijn optreden. Paul Van Nevel zal telkens een beknopte vertaling geven van de teksten die António zingt.

António Rocha zingt drie fado's

a. Foyse gastamdo a esperança

Foyse gastamdo a esperança
fuy emtemdendo os enganos
do mal fiqarão mos danos
e do bem so a lebrança.
Esta me fiqua da vida
perdida servindo quem
em lugar de me dar bem
me da a morte conhecida.
E pois isto so se alcança
em pago de tantos danos
não cegem mais os enganos
a quem cegou a esperança.
Foyse gastamdo...

Langzaam versleet de hoop,
langzaam begreep ik het bedrog.
Van het kwade hou ik de schade
en van het goede alleen maar de herinnering.
Zo ben ik nu in het leven verloren,
iemand dienend
die in plaats van goed voor mij te zijn,
mij de bekende dood geeft.
En de dood kan slechts bereikt worden
door zoveel pijn te lijden.
Moge het bedrog ophouden hen te verblinden
die verblind zijn van hoop.
Langzaam versleet de hoop...

b. Em mi gram sufrimento

Em mi gram sufrimento
non ha dolor mas desigual
que per solo el pensamento
el testigo de mi mal.
Sufrira el mal que busque
la vida como la fée
mas tene mi sufrimento
hun dolor mui desigual
que es solo el pensamento
el testigo de mi mal.

c. Que he o que vejo

Que he o que vejo, señora en vos ver, que me faz
morrer d'amor e desejo. Minhas esperanças todas se
ausentam, assi m'atormentam vossas esquivanças.
Que vendovos vejo, mil magoas crescer,
e se vos não vejo, não posso viver.

António Rocha zingt drie fado's

d. Minina dos olhos verdes

Minina dos olhos verdes,
porque me nam vedes.
Vedeme senhora olhai que vos vejo,
e que meu desejo creçe de ora em ora.
Serdes crua agora não hé d'olhos verdes
pois que me não vedes.
Minina dos olhos verdes...
Olhai que padeço por vossos amores,
olhai minhas dores vede o que vos peço.
Olhos que eu conheço graciosos e verdes
porque me não vedes.
Minina dos olhos verdes...
Elles verdes são e tem por usança,
na cor esperança e nas obras não.
Vossa condição não hè d'olhos verdes
pois que me não vedes.
Minina dos olhos verdes...

e. Dos estrellas le siguen (Manuel Machado)

Dos estrellas le siguen
morena, morena,
y dan luz al sol:
va de apuesta señora

In mijn smartelijk lijden
is geen pijn méér ongelijk
dan slechts de gedachte
getuige te zijn van mijn diepe lijden.
Ik zal de smart ondergaan
die het leven zoekt zoals het geloof,
maar mijn lijden kent
een zeer ongelijke pijn,
het zijn alleen de gedachten,
die getuige zijn van mijn ongeluk.

Wat is dat toch vrouw, wat mij doodt van liefde
en verlangen als ik je bekijk? Al mijn verwachtingen
vervliegen omdat ik door uw afwijzing ben gefolterd.
Als ik u zie, ontwaken in mij duizend smarten,
maar als ik u niet zie, kan ik niet meer leven.

Meisje met de groene ogen,
waarom kijkt ge niet naar mij?
Zie mij, dame, kijk toch want ik zie u
en mijn verlangen groeit van uur tot uur.
Als gij nu wreed zijt is het niet door uw groene ogen
want gij ziet mij niet.
Meisje met de groene ogen...
Kijk toch, want ik lijd uit liefde voor u.
Kijk naar mijn smarten, zie wat ik u vraag.
Ogen die ik bevallig en groen weet,
waarom ziet ge mij niet?
Meisje met de groene ogen...
Zij zijn groen, en zoals steeds
geeft deze kleur hoop, maar uw daden niet.
Uw uitstraling is niet deze van je groene ogen
want je ziet mij niet.
Meisje met de groene ogen...

Twee sterren volgen haar,
de zwarte vrouwe, de donkere vrouwe,
en geven de zon licht:
Ga zo snel je kunt,

morena, morena,
que esos ojos son.
Va de apuesta señora,
morena, morena,
que esos ojos son.

f. Não tragais borzeguis

Não tragais borzeguis pretos
que na corte são defesos
ora com borzeguis pretos.
Não tragais o que defeso
porque quem trae o vedado.
Anda sempre aventurado a ser vexado e preso.
Veremvos andar aceso ora em cuydados secretos ora
com borzeguis pretos.
Não tragais borzeguis...
Creyobos andar aceso ora em cuydados secretos ora
com borzeguis pretos.
Não tragais borzeguis...
E se saber a razaõ deste meu trago
quereis a cor que trago nos pes me deu do coração.
Porque os meus cuydados acesos
e mais secretos era maventura pretos.
Não tragais borzeguis...

António Rocha zingt drie fado's

g. Levantese el pemsamento

Levantese el pemsamento
Abram los ojos el seso
porque vejo amdar em peso
Alma e vida.

Vejo pasar de corrida
los dias meses e anhos
ne vejo si no emganho
conocydos.

Que perturbão los sentidos
escureçem la rrezão
Todo es una confusion
muy amarga.

Quamto la vida es mas larga
tanto la culpa es major
Hum dolor a otro dolor
sacresemta.

zwarte vrouw, donkere vrouwe,
hoe donker zijn die ogen.
Ga zo snel je kunt,
zwarte vrouwe, donkere vrouwe,
hoe donker zijn die ogen!

Draag geen zwarte laarsjes,
want aan het hof zijn zij verboden,
foei die zwarte laarsjes!
Draag niet wat verboden is.
Wie het ongeoorloofde draagt
loopt het gevaar gekneveld en gevangen te worden,
ja, op de brandstapel terecht te komen.
Als je bidt met zwarte laarsjes doe het dan in het
geheim. Draag geen zwarte laarsjes...
Ik geloof dat je wordt verbrand als je bidt met
zwarte laarsjes. Doe het dan in het geheim.
Draag geen zwarte laarsjes...
Wilt ge nu de reden van mijn droefenis weten?
Wel, de kleur die ik aan mijn voeten draag komt
recht uit mijn hart, want mijn diepste en meest
verborgen geheimen zijn toevallig zwart!
Draag geen zwarte laarsjes...

Gedachten komen op.
Mijn ogen zien de naakte feiten,
want ik zie mijn bezwaard gemoed,
mijn ziel en mijn leven.

Ik zie hoe snel de dagen,
de maanden en jaren vergaan,
maar ik zie niet
of ik mijn vrienden bedrieg.

Want gedachten vertroebelen
en verduisteren het verstand.
Alles is een deerlijke en
bittere verwarring.

Hoe langer het leven is,
des te groter is de schuld.
Het ene leed volgt
na het andere.

Emtremos en esta cuenta
alma mia io i vos
veamos lo que paso
i lo presente.

Que no es sino acydemte
vano i sim nimgun ser
lo por venir a mim ver
no mas ni menos.

h. Oscurece las montañas (Manuel Machado)

Oscurece las montañas de Guardarrama
El Octubre y confusamente al cielo
quiere igualar con sus cumbres.
Y este mudanza, Filis,
en el tiempo previene las
que amor hace en mi pecho.
Pues nace alegre la esperanza mia
en la ocasión que todo se marchita.

i. Quem viese a quel dia

Quem viese a quel dia
quando, quando;
saliesse mi vida de tanto danho.

Quem viese los anhos
pasados, pasados
si quiera con emganhos agalardonados.

Queixase mi vida porque
vejo, vejo
toda perçebida contra mi desejo.

Ho mi esperança
perdida, perdida
para que mudança emtaõ triste vida.

Laten we de rekening opmaken,
mijn ziel, jij en ik,
laten we zien wat het verleden is
en wat het heden.

Het is niets als zinloos toeval
en de toekomst is voor mij
louter denkbeeldig –
niet meer en niet minder.

Oktober kleurt de Sierra de Guardarrama.
Donker en verward willen de bergen
met hun toppen de hemel evenaren.
En deze verandering, Fillis,
wijst vooruit naar de veranderingen
die de liefde veroorzaakt in mijn hart.
Nieuwe hoop ontstaat immers vrolijk in mij
terwijl alles om mij heen verwelkt.

Wie zal de dag aanschouwen,
wanneer, uiteindelijk,
mijn leven deze ellende achter zich laat.

Wie zal de jaren aanschouwen,
lang, lang vervlogen,
die getooid werden met valse hoop.

Mijn leven beklaagt zichzelf,
want ik zie nu
dat alles mijn lot tegenwerkte.

Ik ben alle hoop
volledig verloren,
dat er iets zal veranderen aan dit trieste leven.

António Rocha zingt drie fado's

Huelgas Ensemble

Het Huelgas Ensemble geldt al meer dan veertig jaar als een van Europa's meest gerenommeerde ensembles voor de uitvoering van polyfone muziek uit de Middeleeuwen en de Renaissance. Het ensemble staat wereldwijd bekend om zijn originele programmering van veelal onbekende werken. Het ensemble treedt op in de belangrijke muziekcentra van de wereld, van de BBC-proms in Londen tot het Lincoln Center in New York, van Cité de la Musique in Parijs tot het Fundação Calouste Gulbenkian in Lissabon. Ook is het ensemble geregeld te gast op festivals voor oude muziek, waar het dikwijls optreedt in zijn 'natuurlijke omgeving' van onbekende oude kapellen, kerken en kloosters en zo een brug bouwt tussen architectuur en polyfonie. In BOZAR in Brussel heeft het Huelgas Ensemble inmiddels meer dan twintig jaar een goed bezochte, jaarlijkse concertserie.

De interpretatie van het Huelgas Ensemble is doordierd met een gedegen kennis van de esthetische opvattingen van de muziek- en zangpraktijk uit Middeleeuwen en Renaissance. Maar ook steeds meer hedendaagse componisten, onder wie Rihm en MacMillan, vragen het Huelgas Ensemble om hun werken uit te voeren.

De discografie van het Huelgas Ensemble en Paul Van Nevel omvat zo'n honderd edities met vocale en instrumentale werken vanaf de dertiende eeuw tot het begin van de zeventiende eeuw, met muziek van onder anderen Dufay, Brumel, De Rore, Richafort, De Kerle, Ferrabosco, Palestrina, Lassus en Ashewell. De discografie uit de laatste jaren bevat onder meer *The Eton Choirbook*, *The Treasures of Claude Le Jeune*, *Le mystère de 'Malheur me bat'*, *L'héritage de Petrus Alamire*, *La Oreja de Zurbáran*, *Firminus Caron - Twilight of the Middle Ages*, *The Mirror of Monteverdi*, *The Ear of the Huguenots* en de opname van *Et Lux*, een werk van Wolfgang Rihm voor acht stemmen en strijkkwartet. Tot de meest recente onderscheidingen behoren een Choc du mois van het tijdschrift *Classica* (2017), de Preis der deutschen Schallplattenkritik (2017) voor *The mirror of Claudio Monteverdi* en de OPUS KLASSIK 2019 prijs – opname van het jaar (opera tot de 18de eeuw) – voor *Francesca Caccini: La liberazione di Ruggiero dall'isola d'Alcina*.

Het Huelgas Ensemble wordt ondersteund door de Vlaamse Overheid en de Katholieke Universiteit Leuven.

Huelgas Ensemble © Damon De Backer

Paul Van Nevel

Paul Van Nevel is artistiek directeur van het Huelgas Ensemble, dat hij 1971 oprichtte in het verlengde van zijn activiteiten aan de Schola Cantorum Basiliensis. Hij is pionier en boegbeeld van de Europese polyfonie van de twaalfde tot de zestiende eeuw. Van Nevel staat voor een interdisciplinaire benadering van de originele bronnen, rekening houdend met de tijd-geest (literatuur, originele uitspraak, temperament, tempo en retoriek...). Daarbij gaat hij op zoek naar onbekende werken, waaronder vergeten schatten van de Vlaamse polyfonie.

Paul Van Nevel was gastdocent aan het Sweelinck Conservatorium Amsterdam, de Musikhochschule Hannover en het Centre de Musique ancienne de Genève, en is al gedurende dertig jaar gastdirigent van het Nederlands Kamoroor.

Hij schreef onder meer een monografie over Johannes Ciconia en een werk over Nicolas Gombert. Ook publiceerde hij transcripties van renaissancemuziek bij de Duitse uitgeverij Bärenreiter.

Paul Van Nevel gebruikt zijn kennis van de Europese muziekbibliotheken om steeds weer onbekende werken met zijn ensemble uit te voeren.

Moeder Aarde

is het thema van Musica Sacra 2021

Centraal in dit thema staan de fascinerende rijkdom van de aarde, de wonderbaarlijke aanwezigheid van leven en de schoonheid ervan, de grootsheid van de natuur die de mens overstijgt en niet in de laatste plaats de huiveringwekkende en straffende kracht van diezelfde natuur, die lijkt terug te slaan nu de mens hard bezig is om zijn oermoeder om zeep te helpen.

**donderdag 16 t/m
zondag 19 september 2021**

Dit concert wordt opgenomen door L1 voor uitzending door L1 of NTR (NPO Radio 4) op een nader te bepalen datum en tijd | zie www.musicasacramaastricht.nl.

MUSICA SACRA MAASTRICHT IS EEN COPRODUCTIE VAN Stichting Musica Sacra en Theater aan het Vrijthof Maastricht. Filmselectie i.s.m. Lumière.

DIRECTEUR-BESTUURDER Jean Boelen, directeur Theater aan het Vrijthof Maastricht
PROGRAMMACOMMISSIE Jacques Giesen (voorzitter), Jos Leussink (adviseur), Sylvester Beelaert, Fons Dejong, Bas Geerts en Susanne Vermeulen

RAAD VAN TOEZICHT Jean Jacobs (voorzitter), Michel Cobben, Barbara de Heer, Bas Huyser, Eddy Klomp en Lieke Wijnia (aspirant)

PROJECTLEIDING & FONDSSENWERVING Fons Dejong **MARKETING & PUBLICITEIT** Hetty van Dongen **PRODUCTIE** Raf Meijers **REDACTIE** Philip Leussink, Jacinta Wetzter, Sylvester Beelaert en Fons Dejong **VORMGEVING** Philip Leussink **UITBALIE** Flora Minis en Susan Meisen **TECHNISCHE COÖRDINATIE** Sander Ronden **FACILITAIR** Nandi Nijsten / Mandy Walls **FINANCIËN** Martijn Dekker / Jos Spauwen

MUSICA SACRA MAASTRICHT is lid van De Verenigde Podiumkunstenfestivals.

MUSICA SACRA MAASTRICHT wordt mede mogelijk gemaakt door Fonds Podiumkunsten, Provincie Limburg, Gemeente Maastricht, Theater aan het Vrijthof, Elisabeth Strouven Fonds, Stichting Kanunnik Salden Nieuwenhof, Lira Fonds, Prins Bernhard Cultuurfonds, de Vrienden van Musica Sacra Maastricht en alle (concert-) locaties en samenwerkingspartners. De activiteiten worden mede mogelijk gemaakt door anonieme giften van particulieren. **MEDIAPARTNERS** NPO Radio4, NTR, KRO NCRV, L1, Dagblad de Limburger, RTV Maastricht.

STEUN HET FESTIVAL Voor een bijdrage vanaf € 40 geniet u als Vriend van Musica Sacra Maastricht vele voordelen. Zie voor meer informatie en aanmelding www.musicasacramaastricht.nl/vriend.

STICHTING MUSICA SACRA Vrijthof 47, 6211 LE Maastricht
info@musicasacramaastricht.nl • www.musicasacramaastricht.nl

[f facebook.com/MusicaSacraMaastricht](https://www.facebook.com/MusicaSacraMaastricht) • [@FestivalMSM](https://twitter.com/FestivalMSM) | #MSM2020